

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.286

Dimarts, 21 de juny del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: embalsemar
- 2 Rudolf Ortega ► Els rojos, els blaus i els de taronja
- 3 J. Leonardo Giménez ► Socarrats i cremats
- 4 Teresa Tort ► Esgolar-se
- 5 Pere Ortís ► El medi ambient i la llengua
- 6 Llengua Nacional ► Índex del núm. 95, II trimestre del 2016
- 7 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat.   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: embalsemar

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 257

embalsemar

1) Preparar el cadàver d'un ésser humà amb determinades substàncies a fi d'evitar que es descomponga.

En l'*Spill de les dones* de Jaume Roig, versos del 7760 al 7766, trobem:

devotament / lo cos lliguat, / enbalsemat, / lo soterra, / he çimenta / la porta
closa / ab molt gran llosa.

Joan Roís de Corella també usa el verb *embalsemar* en la seua obra lírica:

Apres, del Fust desclavat, en les faldes / mort lo cobras, besant les sues nafres,
/ hi consentis al cavaller insigne / que 'nbalsemat lo donas al sepulcre; / mas, al
terç jorn entrant dins vostra cambra, / cobrat l'esfalt de vostre bell vericle, / vos
feu present de la noble desferra / dels sants catius, que portava del carçre.

En sentit figurat, es diu que algú està *embalsemat* quan, malgrat tindre una edat molt avançada i estar prim i eixut, continua viu i amb un estat de salut acceptable.

–¿Has vist que bé que està el senyor Ramon? Vellet, primet i amoixamadet,
però encara llambrenc i amb la mateixa cara i el mateix bon humor de sem-
pre. I si no ha fet els cent anys li faltará ben poquet.
–Sí, està embalsemat.

2) Perfumar, aromatitzar, omplir d'aromes balsàmiques.

L'escriptor Enric Valor i Vives emprà aquesta expressió en la seua obra literària. En el relat curt «La Foia de Castalla» podem llegir:

Quan s'acaben els gels i les rosades blanques, tota mateta humil creix ufanosa i rabent, i trau la seua flor; esclaten els romanins, els timonerars, les estepes, i creixen pels bancals, en confusió, el margall, la ravenissa, les corretjoles, els citrons... tots cuitant a embalsemar l'ambient tebi de maig.

I en la novel·la *Temps de batuda*, també d'Enric Valor, trobem:

El bosc pròxim exhalava un vapor aquós ben visible que embalsemava l'aire.

La llengua estàndard sol emprar: embalsamar

En castellà es diu: *embalsamar*

Vegeu també l'entrada [bàlsem](#) a l'*InfoMigjorn Cap de Setmana* 234 (06/03/2015)

2 Els rojos, els blaus i els de taronja

Rudolf Ortega

El País, 23/05/2016

http://cat.elpais.com/cat/2016/05/22/catalunya/1463948275_970469.html

Per mi, en la meva joventut universitària, la *línia vermella* era una sofisticada forma de tortura. L'agafava a Navas per anar a Universitat, i la tortura consistia a compartir l'espai vital amb una munió d'éssers humans anhelosos de fer-te partícip de tots els seus neguits i, sobretot, efluvis. Després les autoritats van empescar-se la línia 2, la de color lila, i la cosa es va esponjar una mica, però fins que no va passar, la línia 1 del metro era el canal natural que recollia gents de tota condició per desguassar-les al centre de la ciutat. En arribar a la facultat, la classe de llatí vulgar podia ser balsàmica.

És evident que el cas de *línia vermella* esmentat no és el que ha agafat en l'actualitat. En el suburbà l'adjectiu hi és utilitzat de manera rigorosament descriptiva, mentre que el que avui impera és el sentit figurat, per dir que allò de què estem parlant se'ns presenta com una condició que no estem disposats a saltar-nos, el que en llatí (aquest cop el clàssic) en dèiem un *sine qua non*, i en català més o menys normal, una *condició innegociable*. Recordo clarament el primer cop que vaig sentir l'expressió, pròpia de l'argot militar per a l'establiment d'una línia de front, en el títol de la pel·lícula de Terrence Malick, llavors doblada al castellà, *La delgada línea roja*.

Que els colors poden fer aquest paper de tunejar figuradament el substantiu que acompanyen, i no només d'acolorir-lo, és cosa que sabem d'altres casos. Un dels més productius és el color negre, present en moltes llibreries amb la *novel·la negra*, però també en l'*humor negre*, les *llistes negres* i el *diner negre*. O també en la *màgia negra*, amb ritus satànics contraposats al truc de cartes de la innocent *màgia blanca*. El negre com el color de la maldat, el blanc el de la puresa.

No he entès mai per què el verd era el color de l'erotisme ordinari, ni tampoc com s'ho han fet els ecologistes per fer-se'l seu. Avui en dia tant ens el podem trobar en sintagmes de l'estil *acudit verd*, en què es busca la hilaritat a través de la grosseria, com per parlar de l'*energia verda*, aquella que és obtinguda a partir de recursos renovables, de manera que no seria estrany que, algun dia, un *vell verd* deixés de ser un senyor d'edat marranot per convertir-se en un ve-

terà militant ecologista. Tal com s'imposa el llenguatge políticament correcte, no seria tan estrany...

El color rosa té també el seu raconet en els sentits figurats, amb les *novel·les roses* (no n'hi ha ni de blaves ni de grogues, malgrat els intents d'Albert Espinosa i el seu *Món groc*), i també el gris, sinònim de tristor amb un *dia gris* i d'ano-dínia amb un *home gris*. Però vet aquí que són el vermell i el blau els dos colors que, mercès a la memòria que ens en fa constantment l'ataronjat Albert Rivera, concentren més càrrega semàntica i ideològica. No cal dir que la coincidència dels colors amb els emblemes del PSOE i el PP li ve com l'anell al dit.

Els recursos cromàtics dins de l'argumentari del líder de Ciutadans comencen a ser un clàssic. Ja deia Rivera abans del 20-D que "l'Espanya de rojos i blaus està enterrada", tot provant d'emergir com un líder renovador que superi vells enfrontaments, però ara que ha demostrat la seva habilitat per al pacte —ave-nint-se als acords amb rojos, amb blaus o amb tots dos alhora—, de cara al 26-J ja està mirant de marcar distàncies altre cop, que quedi ben clar que ell "no vol una Espanya de rojos i blaus". Alerta que, sense buscar-ho, no ens estigui omplint el color carbassa de sentits camaleònics.

Vegeu també, del mateix autor, "[Guia per votar en clau lingüística](#)" (*El País*, 19/06/2016)

[Paraules i expressions relacionades amb els colors a RodaMots](#)

3 Socarrats i cremats

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 30/05/2016

<http://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2016/05/30/socarrats-i-cremats/1424944.html>

Fa uns quants dies, en classe de valencià per a funcionaris, apareix la paraula *socarrat* i el verb del qual deriva, *socarrar*. Són unes formes que semblen molt genuïnament valencianocatalanes, però també és un verb que inclou el diccionari de la RAE, però els parlants de la llengua de ponent no la usen massa (o gens) en el llenguatge col·loquial, de manera que se'ns faria estrany que algú diguera que «*Se me ha socarrado la tortilla*». Als companys/discentos del curs en qüestió, convençut del caràcter privatiu valencianocatalà de les esmen-tades formes, els demane que diguen les equivalències en castellà. El com-

pany Isaïes en diu unes quantes: «*cogido, prendido, agarrado, quemado*» (referint-se al menjar en el recipient). Però una miradeta al diccionari ens descobrix que en castellà també «*se socarran*» encara que preferixen «*achicharrarse*», «*chamuscarse*» o «*tostarse*». Nosaltres ens socarrem, per descuït, segurament, de quan en quan. Com sabem, «socarrar» és 'cremar exteriorment, superficialment'.

A vegades se'ns socarra el pa, quan ens descuidem, com també se'ns poden socarrar les celles i els cabells quan cremem la ramulla després de l'esporgada, o de la poda, com vullguen dir-ho, dels arbres. Un socarrat també pot ser la 'rajola de fang amb dibuixos que s'usava per a cobrir l'espai entre les bigues del sostre i actualment s'usa com a objecte decoratiu'. I per als dels pobles de la redor de Xàtiva, en sentit burlesc, els naturals o habitants de la ciutat papal, del taquígraf Martí i de Raimon són *socarrats*.

Els de Cocentaina i els de Vila-real també són col·loquialment *socarrats* per als dels pobles veïns. Però quan la cremada no és superficial, sinó ja producte de foc, flama o d'una calor intensa ja estem en el camp semàntic de *cremar* i de *cremat*. Un *cremat* és la 'part cremada o que es crema d'una cosa', 'terreny que ha patit l'acció del foc'. També és la 'beguda elaborada a base de rom o un altre aiguardent, café, llima i sucre, que abans de beure's es flameja fins que es produïx la combustió quasi total de l'alcohol'. Però en alguns pobles, almenys de la Ribera, un *cremat* també és sinònim de *incendi*, «En el terme del meu poble, en vint anys, s'han produït dos cremats». Però no cal que el foc i les flames ho cremen i ho consumisquen tot. Estar irritat, enfadat, enutjat també és estar cremat.

Esta temporada, en més d'una ocasió he estat cremat, m'ha cremat o m'ha bollit la sang de vore com perdia el València. I alguns també hem estat cremats, i ho estem, de comprovar la inutilitat dels partits, que no han aconseguit compondre govern i s'hagen de repetir les eleccions. El sol quan calfa molt també diem que crema, sobretot al juliol i a l'agost, i hem de posar-nos a l'ombra. I de la família de *cremar* tenim *cremor*, que és 'ardor, especialment el que se sent en alguna part del cos'. Podem sentir cremor als llavis, a les galtes (superiors), però especialment molest és el de l'estómac.

Vegeu també, del mateix autor, "[Sofrimat i socarrim](#)", la segona part d'aquest article (*Levante-EMV*, 06/06/2016)

4 Esgolar-se

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol*, 04/06/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=269090>

Amb les migracions es mouen les persones, els estils de vida i les llengües. El moviment comporta canvis: adaptacions a les maneres de fer del nou indret i, alhora, difusió de formes culturals més enllà del seu àmbit natural.

En aquest tema, xafem un terreny conegut. La nostra comunitat ha estat un lloc de pas des dels segles dels segles. Tothom n'és conscient, pel que fa a les migracions externes. Però també hem conegut un degoteig constant de moviments de població interns, de gent que s'ha desplaçat per amunt o per avall del nostre àmbit lingüístic i s'hi ha quedat per sempre. Només que entréssem en qualsevol institut o escola de l'àrea metropolitana de Barcelona, faríem un llistat d'origens ben diversos entre el professorat que hi treballa.

Per això, hi ha un batec discret de dialectes escampats per tot arreu. Una variació diatòpica que viu tancada a les cases, en grups familiars i en espais endogàmics. Els parlants que s'han trasplantat a un nou àmbit dialectal freqüentment acaben camuflant-s'hi poc o molt, almenys en públic. Mantenir intacte el dialecte propi després de dècades d'haver-se exiliat no és fàcil, però podria ser útil.

Ma filla ha escrit un article; en estàndard, perquè els destinataris són els parlants de dialecte oriental del poble on vivim. Però entremig de l'escrit s'ha colat una paraula ebrenc. Ha estat un acte involuntari, promogut per l'expressivitat de la paraula: “**Ens vam esgolar** una mica entre crits i rialles i després vam anar a sopar.”

Aquesta anècdota m'ha fet recordar l'estranyesa que em provocava, al començament de moure'm per la metròpolis, cada vegada que algú parlava del mal de coll que tenia i explicava els remeis que prenia. Em costava pensar en la gola si em parlaven del coll. En oriental, el coll és la part que uneix el cap amb el tronc i també la part que coneixem en occidental com a gola.

Remenant una mica els diccionaris, es poden traçar unes relacions jeràrquiques una mica peculiars entre les paraules que ens ocupen:

– **esgolar-se** ve de *gola* i és sinònim complementari (forma secundària) d'*esgar-gamellar-se*, que ve de *gargamella*

– **gola**, per contra, és el terme principal segons el [DIEC2](#) per referir-se a l'espai comprès entre el vel del paladar i el començament de l'esòfag, tot i que també recull aquest sentit dins de l'entrada de *coll* (en sisena posició!)

– a més, segons el [Termcat](#), *gola* és el terme reservat per referir-se a aquesta part del cos. De fet, s'hi fa una distinció clara entre, d'una banda, **coll** i les correspondències en castellà, anglès i francès: *cuello*, *neck* i *cou* i, d'altra banda, **gola** i les correspondències en aquestes llengües: *garganta*, *throat* i *gorge*

– **esgotat -ada** té entrada pròpia com a adjectiu al DIEC2: “que té la gola feta malbé a força de cridar”

Ara vénen les preguntes, doncs. Per què, si tenim dues paraules per designar parts del cos tan pròximes, s'ha acabat imposant majoritàriament només l'ús d'una sola forma? Per què en els anuncis de pastilles i xarops que tenen propietats curatives per al mal de gola no es diu mai així? Per què, si les llengües del voltant mantenen dues formes, aquí se'n trau una de circulació?

Potser ha arribat l'hora de reivindicar, quan pertoque, l'ús de *gola* en l'estàndard general, sobretot, en els mitjans de comunicació, perquè els diccionaris avalen aquesta forma i perquè no té sentit perdre una distinció que fa més precisa la nostra comunicació.

Occidentals disseminats pel territori, esgolem-nos parlant de la gola fins que quedem esgotats del tot!

Si voleu fer-hi comentaris, visiteu el blog [Aqafada al vol](#)

5 El medi ambient i la llengua

Pere Ortís

Enraonava amb una petita tropa de brivalls, nens i nenes, vora el seu parc de gronxadors per satisfer l'ambició de sentir buit a l'estómac i fer-hi cara de bandolers, i els comentava que ja no se sentia l'espetic del xerrac dels grills que a les nits d'estiu entonava de pau i harmonia els camps de l'Urgell i els afores del poble, i fins feia el no-non a l'aviram en alguns corrals. També els deia que ja no se sentia la traca de gemecs que, per un arbre o sobre una capterrera, engegava la meuca al primer foscant, que eixamplaven el respir de la fosca i eren crit inconscient de la puixança del camp i salut als primeres estels. (No la “meu-

ca” de Barcelona, ans la companya del mussol, o més possiblement el mateix mussol, que tenien un afable sentit de la humanitat, si més no de la més petita). Eren gemecs d’amor, d’enyor, de dolor, de regany, però venturosos, somni d’un paradís... perdut. Així mateix feia saber a la tropa de corsaris i de corsàries que ja no se senten els rossinyols, cantant l’amor per les tofes vora l’aigua, enaltint la tasca maternal de la companya al qui la volgués apreciar. Aquesta primavera, els deia, no he sentit més que un trist accent de rossinyol que tenia un sentit d’elegia i de desesper que encongia el cor. També els deia que ja no es veu una sola cuca de fer llum, tan boniques que eren i tanta companyia que feien, de nit, entre l’herba de la vora del camí.

Bé, els petits no sabien de què els parlava, no en tenien la més mínima noció i tots plegats em miraven amb cara d’escepticisme, com si fos un vell que repapieja. Poden arribar fins força més enllà d’aquesta simple insolència, pareu-los compte. Mai no em feien la cara que fan al cel·lular omniscient, quan el sacsegen amunt i avall perquè serveixi el que li exigeixen.

El fenomen del medi ambient, la pèrdua dràstica d’efectius de riquesa per mor de la bogeria de l’home, es repeteix, quasi bé punt per punt, amb la llengua. Ara no són únicament els petits, sinó que també la gent gran i els professionals de la paraula que ens parlen un català tot maculat de paraules, expressions i vernissos de franca importació castellana. I no se n’adonen, no poden contrastar-ho amb un abans, que era el català parlant “abans de la guerra”, abans de l’esbatussada de la dictadura del militar. I no s’ho creuen, com no creuen els brivalls en els tresors perduts de l’ecosistema, simplement perquè no els han vist mai, no els han viscut.

Pareu ment al català parlat als nostres mitjans públics. Els qui tenim un peu a cada època, tot d’una arrufem les celles en sentir un servilisme a la llengua imposada, però ells l’amollen com si res, no se n’adonen. I si en són corregits, no s’ho creuen, no tenen el punt de referència d’abans, no ho han sentit mai i els fa l’efecte d’una importació d’una altra galàxia. Aquesta és la simple raó perquè perviuen paraules netament castellanques en la ràdio i en la televisió nostres i frases que no han nascut a casa, per tant espúries, bastardes, però que són dites amb aquella fe, i no gosessis pas corregir-los.

En un dels darrers butlletins *InfoMigjorn*, el senyor Albert Pla i Nualart remarca que endèmic que és el vici de suprimir els adverbis pronominals en els nostres mitjans informatius —i ho vaig celebrar perquè no sóc l’únic que ho aviso i me’n queixo. Hi ha locutors quotidians, d’alta banda notables, que és una pena que de tant en tant suprimeixin un d’aquests pronoms on ha d’anar... **Ha hagut un*

terratrèmol al Japó; **Han estat afectats...* per '**Hi** ha hagut un terratrèmol al Japó'; '**N'**han estat afectats'... I, d'exemples, tants com en vulgueu, no acabariem amb pocs. **Edita i presenta Neus Bonet*, per '**Ho** edita i presenta Neus Bonet'.

En un altre número d'*InfoMigjorn*, el senyor Jordi Badia delata altres vicis, com és ara l'ús exclusiu de l'adverbi *menys*, que s'ha implantat a tort i a dret, engegant al botavant altres formes alternatives i riques de la llengua, tot causant-li un tristíssim empobriment; formes vives fins fa poc i tan belles. Aquestes formes són: **No tant**: 'Ara **no** plou **tant** com abans'. **Més poc**: 'Perquè tots plegats destrossem **més poc** el català'; '...perquè tots plegats **no destrossem tant** el català'. **Encara no**: 'Quan portem **encara no** un quart de joc...'. **Ensota**: 'N'ha fets **ensota** de l'altra vegada'. **Si fa no fa**: 'Te n'ha donat **si fa no fa** com la darrera vegada' (*más o menos como la otra vez*), 'més o menys com l'altra vegada'. Si us plau, substituïu els exemples pel *menys*, en cada cas, i veureu com qui mana és la força del *menos*, que el castellà usa a tot estrop.

Ja que hi som, avisem que també va molt mal parada la proposició **de**, definidora o partitiva, després de l'article indefinit **un** i **una**: *'M'ha donat una blanca i una negra', per 'Me **n'**ha donat una **de** blanca i una **de** negra'. *'Li ha donat una ocasió, i li donarà una segona', per '...**i li'n** donarà una altra...', o '...**n'hi donarà una altra**'.

6 Llengua Nacional

Índex del núm. 95, II trimestre del 2016

<http://lenguanaacional.cat/>

EDITORIAL

Vària

ANY DE COMMEMORACIONS

Ramon Picó i Campamar. Andreu Salom

Recordem Ramon Llull. Antònia Carré

Ramon Llull a l'abast d'infants i joves. Pere Martí

El saber «proverbial» de Ramon Llull. Francesc Tous

SOCIOLINGÜÍSTICA

Per un veritable procés de normalització lingüística a la Catalunya independent.
Llengua i República

I si ens dual-lingüitzem. David Valls

La llengua perduda dels Atures. Marcel Fité

La llengua en el diàleg Nord-Sud a la Mediterrània. Bernat Joan

ORTOGRAFIA

Més sobre el guionet (2). Josep Ruaix

LÈXIC

Els gentilicis lingüístics. Albert Jané

La localització d'expressions en el DIEC2. Jaume Salvanyà

SINTAXI

El pronom «hi» pleonàstic. Albert Jané

Sobre l'adverbi «molt». Carles Riera

«Go out» i «sortir». Neus Nogué

AMICS I MESTRES

Entrevista a Lola Badia. Mercè Espuny

Entrevista a Joan Santanach. Abel Carretero

BIBLIOGRAFIA

Ramon Llull. Vida i obres, de Pere Villalba. Jaume de Puig

Manuel de Pedrolo i la nació, de Xavier Ferré i Trill. Jordi Solé i Camardons

Piulades de cultura popular. Bruixeria, mimologismes, llegendes, de Josep Espunyes. Marcel Fité

Poemes de capçalera, de Miquel Pujadó. Francesc Solà

Presentació del Consell Assessor

Si voleu subscriure-us a *Llengua Nacional*, escriviu a direccio@languanacional.cat

► **[Llengua Nacional en fa 25!](#)**

7 Enllaços i convocatòries

- ▶ Curs de [llenguatge jurídic català](#) en línia a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Data d'inici: **29 de juny**. Crèdits: 1 ECTS. Durada: 25 hores. [Més informació](#)
- ▶ El Servei de Normalització Lingüística del Departament de Cultura del Consell de Mallorca ha obert una línia d'ajudes per donar suport a la realització i l'edició de llibres i fonogrames d'especial interès cultural o filològic. El termini per sol·licitar aquestes ajudes acaba el **6 de juliol de 2016**. Podeu consultar-ne les bases al BOIB núm. 73, d'11/06/2016, o bé [a la pàgina web del Consell](#).
- ▶ Tesi de Michaela Dandova (Universitat de Bohèmia del Sud, Txèquia) sobre els sistemes de tractament en diverses llengües romàniques, entre les quals hi ha el català. Per dur a terme la seva recerca, ha elaborat [aquest qüestionari](#), adreçat a parlants nadius de català. Té un interès especial a rebre respostes de persones que conservin viu el tractament de *vós*, però agrairà que el respongui qualsevol persona de tot el domini lingüístic. També aniria molt bé que difonguéssiu el qüestionari entre persones que cregueu que el poden respondre (Font: [blog En altres paraules](#), de Neus Nogué Serrano).
- ▶ Gustau Nerín, ["El català guanya parlants als Països Catalans"](#) (*El Nacional*, 31/05/2016)
- ▶ ["Internet: majúscula o minúscula?"](#) (*VilaWeb*, 31/05/2016)
- ▶ ["Homofòbia, lesbofòbia, gaifòbia... Què vol dir cada terme?"](#) (El blog del Termcat, 19/05/2016)
- ▶ Felip Gumbau Morera, ["Paraules del 'Vocabulari de cruïlla' incorporades en el diccionari valencià"](#) (*La Calamanda*, 22/04/2016). El *Vocabulari de cruïlla. Els mots de les Terres de l'Ebre i del Maestrat en el context del català formal*, de Joan S. Beltran i Cavaller, va ser publicada per Onada Edicions el 2010.
- ▶ ["Cultura impulsa un nou congrés de la llengua 30 anys després"](#) (*Ara*, 27/04/2016). L'objectiu de la tercera edició seria buscar les eines per preservar, difondre i projectar el català en un món fortament globalitzat i comunicat
- ▶ Bernat Joan i Marí, ["Disponibilitat lingüística"](#) (*dBalears*, 01/06/2016)
- ▶ Josep Meseguer-Carbó, ["Al nou Canal Nou, nou model de llengua?"](#) (*La Veu del País Valencià*, 08/06/2016)
- ▶ Magí Camps, ["A Apple no li agraden els plurals"](#) (*La Vanguardia*, 06/06/2016)